

Josipa Tomašić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ŽENA U NATPISIMA NA UKRASNIM ZIDNIM KRPAMA (ZIDNJACIMA)

UDK

Izvorni znanstveni članak

Cilj je ovoga rada analizirati natpise na ukrasnim zidnim krpama kao vid pučke književnosti s posebnim osvrtom na ženu i njezin položaj unutar obitelji (u odnosu prema muškarcu).

Ključne riječi: *pučka književnost, žena, zidnjaci*

U okviru pučke književnosti svoje mjesto dobivaju i zidnjaci, ukrasne zidne krpe. Zidne krpe, ukrasne kuhinjske krpe, zidnjaci, kuharice, vandšoneri bili su jako popularni u gradskim, malogradskim i seoskim sredinama između dva svjetska rata. Pojavu zidnjaka možemo pratiti od kraja 19. pa u početke 20. stoljeća, a usko je povezana s uporabom štednjaka. Najprije se javljaju u gradovima srednje Europe odakle se šire i u hrvatske gradove, a potom i u sela. Na selima ih ponajprije prihvaćaju “viši” slojevi kao liječnici, učitelji, trgovci i obrtnici, a onda i obične seoske kuće.

Ukrasne zidne krpe dio su šire europske tradicije, izrađivale su ih žene diljem Europe pa tako i žene u Hrvatskoj i susjednim zemljama. Budući da su bile opće popularne i moderne, prenosili su se njihovi tematski i motivski slojevi. Motivi su se preuzimali iz stranih knjiga i časopisa, a postojale su i radionice u kojima su se izrađivali predlošci s tim motivima koje su žene mogle kupiti na sajmovima, tržnicama i u trgovinama. Osim predložaka za vezenje, mogle su se kupiti i već izvezene zidne krpe, a mustre su žene i same precrtavale te su tako kolale u zajednici. U takvom komunikacijskom procesu početne formule su se mijenjale, katkada namjerno, a češće nenamjerno, izostavljao se dio slike ili teksta, pojedino slovo i slično.

Ana Kunac piše kako su “najstariji motivi nosili izrazita obilježja nizozemskih pejzaža i nošnje (vjetrenjače, klompe, kape), vjerojatno pod utjecajem keramičkih pločica sa sličnim motivima koje su tada bile moderne.”¹ Da su predlošci nastajali u inozemnim gradovima, može se zaključiti po odjeći, obući i frizurama domaćica te uređenju kuhinje. Domaći obrtnici su preuzimali motive iz srednjoeuropskih gradova, prevodili tekst, neznatno ga mijenjali i prilagođavali te prodavali domaćim ženama.

Među motivima na zidnjacima malo je onih domaćih. Tako Ana Kunac primjećuje da na zidnim krpama koje su izrađivale žene iz Dalmacije nema niti jednoga prikaza mora ili broda, dalmatinskoga pejzaža, iako je to bilo njihovo stalno životno okruženje. Ruku hrvatskih autora prepoznajemo tek u tekstovima domoljubno- ga ili vjerskoga sadržaja.

Od funkcija zidnjaka izdvajaju se **uporabna (praktična)**² – njima se prekrivao zid iznad štednjaka zacrnjen dimom, a kuhinja je postala bjelja, **estetsko-ukrasna** – zidnjaci su služili kao dekoracija gradskim i seoskim kuhinjama, **društveno-ko-**

¹ A. Kunac, *Vezena lirika: izložba ukrasnih zidnih krpa*, Makarska: Gradski muzej, Makarska, 2004., str. 6.

² Osim prekrivanja dimom i hranom zaprljanoga zida te rupe na dimnjaku, zidnjaci su svoju uporabnu funkciju potvrdili i u suvremenosti. Nekada dominantna ukrasna funkcija u suvremenih domaćica često je zamijenjena uporabnom – vezeni zidnjaci koriste se kao obične kuhinjske krpe za brisanje i cijeđenje posuđa ili kao krpe za pod. S druge strane, suvremenost je uspjela sačuvati i ukrasnu funkciju zidnjaka pa se i u naše vrijeme povremeno pojavljuju izložbe na kojima se prodaju zidnjaci nastali po istim šablonama kao i zidnjaci naših baka. Njihova funkcija je na takvim izložbama naglašeno estetska, što potvrđuje i cijena koju postižu – do 180 kn. Posljednja takva izložba održana je na Trgu bana Jelačića u Zagrebu 5. studenoga 2010. godine.

munikacijska – uključuje i pouku o životu u braku, ukazuje na ulogu žene i daje savjete o kuhanju i održavanju domaćinstva, ali postaje i prostor izražavanja nezadovoljstva i ženina protesta, izraz želja i iskustava te **zabavna funkcija** – način razonode, razbibrige djevojaka i žena.

Kako su se širili iz gradova u sela, ne možemo ih nazvati seoskom kulturom (jer su gradske provenijencije), iako su se u selima najduže zadržali (do 80-ih godina, a u nekim domaćinstvima i do danas). Sa sigurnošću ih, međutim, možemo smatrati pučkim fenomenom, dijelom pučke kulture.

Na tragu klasifikacije Nade Matijaško možemo razlikovati nekoliko tematskih skupina: religiozni, gostoljubivi, koji izražavaju dobre želje, hedonistički, edukativni tekstovi o higijeni, ljubavni (općenito), razni savjeti domaćicama, tekstovi koji progovaraju o odnosu žene i obitelji. Tema je ovoga rada žena na ukrasnim zidnim krpama pa ću se u analizi i ograničiti na zidnjake koji dotiču tu temu – to su zidnjaci ljubavne tematike, oni sa savjetima domaćicama te tekstovi koji progovaraju o odnosu žene i obitelji.

Najčešće rimovani tekst ukrasnih zidnih krpa uklapa se u korpus pisanih, pučkih i usmenoknjiževnih tekstova koji progovaraju o položaju žene, odnosu muškarca i žene kao i o sferama privatnoga i javnoga, visokoga i niskoga, urbanoga i ruralnoga te ulazi u citatni odnos s usmenom, ali i pisanom književnosti. Taj citatni odnos potvrdila je Dubravka Oraić Tolić u knjizi *Teorija citatnosti* gdje primjećuje kako su zidne kuhinjske krpe ostaci srednjovjekovnih florilegija (lat. *florilegium* – izbor cvjetova) – citatnoga žanra pomoću kojega je srednji vijek usvajao antička znanja. Primjer zidne krpe kojom se ostvaruje citatni odnos s antikom je krpa iz Donjih Andrijevac a s natpisom *Ruka ruku mije/Obraz obadvije* – riječ je o citatu Senekine poslovice *Manus manum lavat* koja je zabilježena u svim europskim jezicima, a produženi oblik zabilježen na slavonskoj krpi susreće se i u španjolskoj i engleskoj varijanti.³

Žena je u mnogim tekstovima pučke, ali i usmene književnosti, podređena muškarcu. Upravo su poslovice kao izrazi životne narodne mudrosti sačuvala tradicijsko shvaćanje žene kao prevrtljive, brbljave, nepouzdana i neumne.⁴ Na položaj žene u hrvatskim i engleskim poslovicama upozorila je Danica Škara u knjizi *Glas tradicije*⁵. Poslovice pokazuju kako je inferioran položaj žene u društvu stara, ali i kontinuirana pojava. Latinske poslovice su zabilježile: *Žena je zlo, ali nužno zlo*. (Škara 1997:153) *U žena je duga kosa, kratka pamet*. (isto:154) Takvu podređenu ulogu žena je dobila i u poslovicama engleskoga i hrvatskoga jezika: *Ženu i izderanu kapu lako je steći*. (Škara 1997:154) *Tko ženu sluša, gori je od žene*. (isto) *Sretno-*

---

³ D. Oraić Tolić, *Teorija citatnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990., str. 60.

⁴ Ovdje treba uzeti u obzir da nisu sve poslovice o ženi progovorile negativno. Dapače velik je broj narodnih poslovice ženu doživio kao vrijednu i marljivu ističući majčinstvo i majčinsku ljubav. Ipak kada su o ženi progovarale negativno, upravo su te stereotipne oznake ženskoga subjekta isticane.

⁵ D. Škara, *Glas tradicije*, Ziral, Mostar – Zagreb, 1997.

me žene umiru, a nesretnome kobile crkavaju. (isto) Žena je često uspoređena sa životinjom, najčešće zmijom ili mačkom: *Zmija i žena stvar jedna.* (Škara 1997:154) *U ženi ni u mački nema vjere.* (isto)

Ženi je oduzeta ljudskost, ona je samo žena, a kategorija čovjeka rezervirana je za muškarca što ističe i poslovice *Katkad je i žena čovjek.* (Škara 1997:155)

Možemo vidjeti kako je u poslovičnim izričajima hrvatskoga i engleskoga jezika žena nepouzdana, nevjerna, plačljiva, brbljava i bez pameti, ali je dobila i jednu pozitivnu ulogu, a to je uloga majke. U narodnim poslovicama žena se ostvaruje najčešće kroz majinstvo.

Jednako nepovoljan položaj žene primijetila je Divna Zečević u analizi pučkoga kalendarskog štiva. Pučki kalendari 19. st. donose tekstove o ženama u kojima je žena, kao i u narodnim poslovicama, obespravljena, nevjerna, kratke pameti i dugog jezika, bliža životinji nego čovjeku. Šale, vicevi i satirične pjesme o ženama koje se pojavljuju u pučkim kalendarima 19. st. za žene su "opasne" jer se stavljaju u kontekst poučnoga pučkoga štiva. I kada se znalo da su izmišljeni, takvi tekstovi imali su "funkciju prijenosnika vrijednosti i mišljenja".⁶ Didaktičnost kalendara išla je do toga da ženama kao uzor da Penelopu ističući samo jedan aspekt njezina lika – vjernost i pokornost. Ideal je bila pokorna i vjerna žena potpuno podređena muškarcu – gospodaru i tome idealu je trebalo težiti. Kalendari donose i molitve i pouke ženama kako da dođu do vrlina koje im je društvo propisalo. Maja Bošković-Stulli u tekstu *O mizoginim pričama* bilježi kako takve priče o ženi kao izvoru zla, preljubnici i vražjoj družici postoje još od antike i srednjega vijeka, dio su europske kao i hrvatske tradicije, stoljećima se protežu u literaturi, jednako nabožnoj kao i zabavnoj, pučkoj i usmenoj.⁷

Obespravljen i podređen položaj žene pokazat će se i u dijelu zidnih krpa koje dotiču tu temu. Vrijednosti patrijarhalne tradicijske kulture upisane su na zidnjaci-ma i izvor su podataka o odnosu muškarca i žene, o položaju žene unutar obitelji, ali podataka isključivo književnih, točnije pučkknjiževnih i kao takvi se i iščitavaju. U tradicijskoj kulturi žena je čuvarica ognjišta. Njezin prostor je prostor kuhinje i brige za obitelj – privatni prostor, dok su javne društvene sfere rezervirane za muškarca. Iz navedenih primjera se vidi kako je žena (kroz razne medije) učena da prihvati ulogu koju joj je društvo (kojim vladaju muškarci) namijenilo te koliko su se snažno tradicionalne vrijednosti upisale u te tekstove.

⁶ M. Bošković-Stulli, *O mizoginim pričama*, Konzor, Zagreb, 2004., str. 210.

⁷ Ljiljana Marks primjećuje kako se žena u tradicijskim pričama rijetko javlja kao nositeljica radnje. Mjesto aktera, nositelja radnje, junaka priče zauzimaju muški likovi. Žena dobiva ulogu aktera i veći narativni prostor tek u pričama sa samo ženskim likovima – vilama, suđenicama i vješticama. U liku vile žena se pojavljuje kao "nadnaravno žensko". (Lj. Marks, *Nadnaravno žensko*, u: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, FF press, Zagreb, 2003., str. 78 – 89) Čini se kako dio narativnoga prostora ženski likovi mogu dobiti tek kada se njihovoj ljudskoj strani doda i ona neljudska, nadnaravna.

Analiza zidnjaka može uključiti tri razine: 1. tekstnu (tekst – natpis), 2. slikovnu (slika – vez), 3. jezičnu.⁸

Stihovi zidnih krpa, zidnjaka, redovito se rimuju, a u sebi skrivaju prave lirске minijature, dijelove i motive usmenih lirskih pjesama, spomenara ili narodne poslovice i izreke. Najčešće su to rimovani osmerci i deseterci, ali i drugi stihovi. Riječ je o formulama koje su se u komunikacijskom procesu izmijenile te nastavile živjeti kao varijante.⁹ U prepisivanjima je dolazilo do jezičnih nepravilnosti. Najveći broj pogrešaka nastao je upravo uslijed prepisivanja predložaka, ali dio njih je sigurno i odraz nepismenosti ili slabe pismenosti hrvatskih domaćica između dva rata.

Krpe najčešće nude savjete domaćicama. Što iz tih savjeta možemo iščitati o odnosu muškarca i žene i položaju žene unutar obitelji?

Na podređen položaj žene u patrijarhalnoj sredini upozorila je i Ana Kunac,¹⁰ Žena je dobila tešku i zahtjevnu zadaću. Od nje se očekuje da ugodni mužu, bude dobra majka i kuharica, da bude vrijedna i štedljiva. Sreću treba zaslužiti, a ona proizlazi iz zadovoljstva muža. Žena se u tradicionalnoj zajednici udajom ne osamostaljuje, već prelazi iz ruku roditelja u ruke muža: *Redila sam spremala sam kuću majke svoje./A sad redim i spremam gdje je zlato moje.* (Matijaško 2003:219)¹¹

“Žene su tada odgajane da budu vrijedne domaćice i vrsne kuharice te dobre supruge, što se može vidjeti i sa zidnjaka na kojima su prikazane djevojčice s pregačom kako pripremaju objed”, pojasnio je Zvonimir Toldi govoreći o izložbi zidnjaka u Muzeju broetskoga Posavlja u Slavonskom Brodu.¹² Iščitavanje natpisa pokazuje koje je to vrijednosti, vrline i očekivanja pred žene postavila tradicionalna kultura i upisala ih u tekstove zidnih krpa.

---

⁸ Za potrebe ovoga rada fokusirat ću se na tekstnu razinu zidnjaka, prije svega zbog ograničenoga broja stranica. Slikovnu i jezičnu razinu analizirat ću u opsežnijem obliku rada.

⁹ U tekstovima zidnjaka mogu se primijetiti ustaljene formulacije koje su prisutne i u novonastalim zidnjacima. Osim variranja tekstova, varira se i slikovna dimenzija zidnjaka. Novih jezičnih formulacija na zidnjacima gotovo nema; i kada se stvaraju novi zidnjaci, ispisuju se iste prepoznatljive poruke.
¹⁰ A. Kunac, *Vežena lirika: izložba ukrasnih zidnih krpa*, Makarska : Građski muzej, Makarska, 2004., str. 8.

¹¹ Primjeri preuzeti iz: N. Matijaško, *Vez u bijeloj kuhinji*, u: *Podravski zbornik*, br. 29, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica, 2003., str. 211 – 231.

¹² Usp. Anita Benić, *Šaljive poruke sa zidova naših baka*: <http://www.vjesnik.hr>. Takvi natpisi uče djevojčice ulogama domaćice i žene, a glase: *Ako hoćeš kuhat znati,/uči prije sude prati. Kuhati nije šala/osobiti kad je kuharica mala.* (Matijaško 2003:221)

Štedljivost¹³, čistoća¹⁴, vrijednost, marljivost, spretnost¹⁵, briga o djeci, udovoljiti mužu¹⁶ zahtjevi su tradicionalne zajednice postavljeni pred ženu doživljenu prije svega kao domaćicu i majku.

Natpisi na zidnjacima su savjeti i pouke domaćicama kako da ugone mužu jer je samo zadovoljan muž jamstvo mira u kući. Možemo reći kako je i dio zidnih natpisa okrenut prema mužu i njegovim potrebama, a posredno, preko sretnoga i zadovoljnoga muža, i žena ostvaruje sreću.¹⁷

Natpisi pokazuju koliko su i na kojim razinama žene ovisne o muškarcu. Njihova sreća ovisi o njegovu zadovoljstvu, pohvali ili pokudi, ali osim emocionalne ovisnosti, problem je i ekonomska nesamostalnost žene. Ekonomska ovisnost o mužu očita je u sintagmama u kojima žena traži novac od muža ili ga dobiva kao nagradu za dobro skuhan ručak.¹⁸ Pitanje je koliko su takvi iskazi odraz stvarnoga stanja, a koliko izraz zamišljenoga patrijarhalnoga modela.

Dunja Rihtman-Auguštin piše o postojanju ženske subkulture¹⁹ u obiteljskim zajednicama promatrajući zadružni život kao oblik tzv. zamišljenoga reda (Levi-Strauss). Zamišljeni red podrazumijeva pounutrenje patrijarhalnih normi i modela ponašanja (žena izvan procesa odlučivanja, u podređenom je položaju, njezin utjecaj na zadružni život je negativan: odgovorna je za raspad zadruga i loše međuljudske odnose). Ostvareni red pokazuje, kako zaključuje Rihtman-Auguštin, da žene nisu bile niti pasivne sudionice zadružnoga života niti su bile izvan procesa odlučivanja. One su, djelujući kao ženska subkultura, utjecale na muževe ili sinove te posredno dolazile u poziciju moći i djelovanja. Aktivno su sudjelovale i u radu, organizaciji rada, u odlučivanju kao i u raspodjeli zadružnih viškova. Upravo je raspolaganje zadružnih viškova ženama osiguravalo novac kojim su financirale svoje ručne radove i druge oblike razonode, ali i djelomičnu ekonomsku neovisnost. Budući da se nisu mogle otvoreno suprotstaviti patrijarhalnom modelu, žene su djelovale kao subkultura, kao oblik "otklona od zamišljenoga patrijarhalnoga reda".²⁰

¹³ *Kuharice dobro kuhaj ali ipak novce čuvaj.* (Matijaško 2003:221) *Kuharica drva štedi da joj ručak više vrijedi.* (isto).

¹⁴ *Kuharice budi čista da se sudje uvijek blista* (Matijaško 2003:220) *Čisti lonac čista zdela i u njima dobrog jela* (isto).

¹⁵ *Kuharice budi vrijedna da kuhinja bu uredna.* (Matijaško 2003:220) *Podne jošte nije,/ali ručak gotov mi je* (Kunac 2004:30)

¹⁶ *Švaka žena koja voli muža/uvijek njemu dobar ručak pruža.* (Kunac 2004:33) *Majka voli svoju djecu malu/sve ih uči i daje im hranu.* (Matijaško 2003:221) *Mudra žena mora znati muža ljubiti i kuhati* (isto:222)

¹⁷ *Dobar objed mužu daj/pa će biti kući raj.* (Kunac 2004:31) *Kada ručak skuvam bolje/muž mije dobre volje* (isto:32)

¹⁸ *Kuharice skuhaj ručak fino/pa ćeš dobit novaca za kino* (Matijaško 2003:222) *Zašto gledaš sad u lonac kad mi nisi dao novac?* (isto)

¹⁹ Vidi u: D. Rihtman-Auguštin, *O ženskoj subkulturi u slavonskoj zadruci*, u: *Ethnographia Pannonica. Žena u seoskoj kulturi Panonije*, Etnološka tribina, Hrvatsko Etnološko društvo, Zagreb, 1982., str. 33 – 39.

²⁰ Isto, str. 38.

Ne možemo, međutim, ne primijetiti kako i s ovim saznanjima ženskoga udruženoga djelovanja žena nema pristupa javnoj sferi i da se dihotomija privatno – javno može primijeniti i na sfere subkultura – kultura. Subkultura bi označavala sferu privatnoga, manjinskoga djelovanja u odnosu na javnu i većinsku kulturu.

U kontekstu natpisa nesamostalnost i podređenost ženskoga subjekta može se iščitati i iz imperativnih iskaza: Jela *dajte* gladan sam znajte!/Molim izvolite (Kunac 2004:29) Kuharice *skuhaj* ručak fino/pa ćeš dobit novaca za kino (Matijaško 2003:222) Kuharice manje *zbori*,/Da ti ručak ne izgori! (Kunac 2004:31)

Posljednji primjer ističe brbljavost kao jednu od ženskih mana već spominjanu u poslovicama i pučkim tekstovima. Uskličnik i imperativ sugeriraju naredbu, ali natpis možemo čitati i kao humorističan osvrt na primijećenu žensku potrebu za razgovorom.

Među tekstovima ima i primjera idealiziranih stihova o obiteljskom skladu i bračnoj ljubavi koji su plod djevojačkih maštanja.²¹

Dio poruka na zidnjacima izraz su nezadovoljstva žene koja je često jedino kroz ručni rad to nezadovoljstvo smjela i mogla iskazati.²² Prototip idealne žene dan na natpisima na zidnjacima je mlada, vjerna, marljiva i čista žena koja dobro kuha, brine za djecu, udovoljava mužu te tako kuću drži u najboljem redu.

Ono što je zabrinjavajuće u tim natpisima jest da se na ženu stavlja odgovornost za sreću i mir u kući, ali i za sreću muža. Sugerira se njezina ekonomska i emocionalna ovisnost o muškarcu, a njezina sreća proizlazi iz sreće i zadovoljstva njezina muža.

Nakon iščitanih primjera postavlja se legitimno pitanje: koliko su natpisi na zidnjacima, i zidnjaci u cijelosti, odraz unutarnjih stanja ženskih subjekata, a koliko su rezultat medijskoga (prije svega tiska) poticanja, odnosno promoviranja?

Jasno je kako su ti natpisi upisali u sebe vrijednosti tradicionalne patrijarhalne zajednice, a ponuđeni modeli ostvarenja ženskoga subjekta mogući su unutar zadanih patrijarhalnih normi. Ženi se sugerira, svjesno ili nesvjesno, pounutrenje tih patrijarhalnih modela ponašanja kao put njezina ostvarenja, oznaka njezina ženskoga identiteta. Slika žene dana u natpisima na zidnjacima proizvod je patrijarhalne kulture. Na taj način ispričana priča o ženi opasna je jer ima identitetsku ulogu, kao što ima i svako pričanje priča.²³

Iz toga se ipak ne može zaključiti kako su žene zidnjak, posebno natpis na zidnjaku, osobno doživjele i pounutrinele.

---

²¹ *Moja žena, moja djeca najveća mi divota!/Za njih radim i oni su ukras moga života!* (Matijaško 2003:222).

²² *Nemoj nikad jelu/prigovarati jer ćeš/stime neugodnost/stvarati.* (Matijaško 2003:222) *Dragi mužu uvečer nemoj odlaziti jer ja ću sebi drugog pozvati* (isto)

²³ Usp. C Pateman, *Spolni ugovor*, Ženska infoteka press, Zagreb, 2000. i K. Peternai, *Priroda subjekta i tvorba identiteta u naratologiji i postmodernoj teoriji pripovijedanja*, na: www.hrvatskiplus.org

Svjedočenja autorica zidnjaka pokazuju kako su žene doživljavale zidnjake i njihovo stvaranje. Izrada zidnjaka bila je vrsta djevojačke rasonode, zabave, kao i oblik pripreme za udaju. Vezeni zidnjaci poklanjali su se na dar prigodom svadbe, bili su (kao i ostali oblici ručnih radova) odraz spretnosti i marljivosti djevojke ili domaćice, ali i oblik druženja i komunikacije među ženama. Sve kazivačice ističu uporabnu i estetsku funkciju zidnjaka, a zanimljiv je iskaz Anđele Pintarić kako su “u kuhinju ulazili svi: susedi, gosti, pa pogledati i pročitati kaj je na tim krpama, to je bilo jako zanimljivo.”²⁴ Ovdje je naglašena komunikacijska funkcija zidnjaka, a s njom povezana i ona zabavna. Kazivačica ističe kuhinju kao mjesto susreta, a tekst i sliku zidnjaka kao poruku koju svi čitaju i komentiraju.

Na pitanje jesu li, i koliko, zidnjaci odraz unutarnjega stanja ženskoga subjekta, ili su rezultat medijskoga promoviranja mogli bismo odgovor naći u samim zidnjacima.

Činjenica da su preuzeti iz srednjoeuropskih gradova, da čuvaju hrvatskim domaćicama “strane motive i prostore” i pri tome ne nude niti jedan prikaz domaćega pejzaža dosta govori o tome kako su ih same domaćice prihvaćale. One nisu imale potrebu u zidnjake upisivati dio sebe, svojih navika i svojega životnog prostora. Čini se kako izradu zidnjaka nisu doživljavale kao identifikacijski proces, a upisivanje teksta na krpu nije značilo iznošenje vlastita doživljaja muško–ženskih i obiteljskih odnosa. Upravo ta doza neuživljenosti u tekst sugerira više zabavni pristup izradi zidnjaka.²⁵

Da je riječ u unutarnjem osjećanju prenesenom na platno, čini mi se kako bi se u velikom broju zidnjaka primijetile oznake “domaćega” prostora.

Nema dovoljno naznaka (kada je riječ o zidnjacima koji na bilo koji način tematiziraju ženu) da su žene tekstove na zidnjacima i zidnjake u cijelosti osobno doživljavale.

Iščitavanje teksta zidnjaka iz pozicije sadašnjosti, sadašnjega subjekta, nije u potpunosti opravdano, ali isto tako nije opravdana niti česta legitimizacija međuljudskih odnosa i položaja žene tradicijom. Legitimizacija tradicijom u najmanju je ruku pristrana jer podrazumijeva “ono što su i kako su radili naši stari”, pri čemu pridjev stari dobiva vrijednosnu oznaku (mudrost, znanje i sposobnosti mladima još nedostupne).

Zanimanje za stare zidne krpe naših baka nije nestalo. Podravka je 80–ih godina posegnula za zidnim krpama u propagandne svrhe, nudila ih kao poklon potrošačima i na njima tiskala reklamne poruke i slikovne prikaze tako da podsjećaju na stare zidnjake. Internetski portali i forumi nude informacije o zidnjacima donoseći ili samo tekst krpe ili krpu u cjelini. Za zidnjacima je posegnula i udruga BaBe pri

²⁴ Nada Matijaško, *Vež u bijeloj kuhinji*, u: *Podravski zbornik*, br. 29, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica, 2003., str. 215.

²⁵ Postavlja se pitanje koliko su tekstovi hrvatski. Naznačenu ću problematiku obraditi u opsežnijem obliku ovoga rada.

izradi kalendara za 2007. godinu. Poruke zidnjaka su u kalendaru reinterpetirane, muškarci i žene su zamijenili uloge ukazujući tako na problem podjele muških i ženskih poslova unutar obitelji. Suvremeni zidnjaci po viđenju udruge BaBe nose natpise: *Da se draga na mene ne jedi,/pod ja čistim, vrijedno kuću redim!* (Travanj) *Ukakano djetesce do vrata,/u tri skoka uz njega je tata.* (Svibanj) Mjesec studeni nosi poruku: *Spretne ruke ja imadem,/dragoj haljinu sašiti znadem.* Kalendar završava prosinačkom porukom: *Ponoć kuca, žene s posla nema,/mužić tvoj postelju priprema.*

Zidnjaci su, kako vidimo, odgovorili zahtjevima suvremenosti nudeći tako i svoje stare, tradicijom opterećene oblike, ali i mogućnost njihove reinterpetacije.

Summary

WOMEN IN THE INSCRIPTIONS ON THE KITCHEN WALL DISH-CLOTHES

The aim of this paper is to analyze the labels on the kitchen wall dish-clothes as a form of popular literature with special reference to the woman and her position within the family (in relation to men).

Key words: *popular literature, women, kitchen wall dish-clothes*

